విజయం

శ్రీమతి 'మణిమాల'

"అత్తయ్యా! ...." "ఆఁ వస్తున్నా" అత్తయ్య పెరట్లోనుంచి తిన్నగ వంటఇంటికివచ్చింది. అక్కడ ఎవరూలేరు. అప్పుడే వంట పూర్తి అయింది. బొగ్గుల కుంపట్లో పాలు కాగుతూవున్నవి. వస్తువులన్నీ తీర్చి దిద్దినట్టు అమర్చబడివున్నాయి గది శుభ్రపరచబడింది "అహల్యా!" అని పిలుస్తూ హాలులోకివచ్చింది. "ఓహో! ముస్తాబయ్యారూ? మళ్ళీ ఎక్కడికండీ తమ ప్రయాణం? ...."

"....ఫ్యాక్టరీ కార్మికుల విషయం మాట్లాడడానికి వెళ్ళాలి అత్తయ్యా..." అంది అహల్య. ఆగ్రహంతో అట్టే నిలబడిపోయింది అత్తగారు. "వీళ్ళ కోసమేగదూ మీ కొడుకింత ప్రయాస పడటం?" అన్నది మరల అహల్య. "అమ్మా! నేనూ వస్తానే" అంటూ ఆరేళ్ళ బాలుడు ఇంటిలోకి వచ్చాడు. పలకా, పుస్తకాల్ని బల్లమీద పడేసి. "అమ్మా! నన్ను తీసికెళ్ళవూ" అని తల్లికాళ్ళను చిట్టిచేతులతో పెనవేసుకొన్నాడు. "అప్పుడే వచ్చేశావుట్రా! అయిదు ఘంటలుకొట్టిందే" అంటూ అహల్య కొడుకు క్రాపు వెంట్రుకలను సర్దింది. "ఎప్పుడో కొట్టేశారే! ఊహూఁ నిన్నువిడువను. నన్ను తీసికెళ్ళాలి.. " మరింత గట్టిగా పట్టుకున్నాడు తల్లిని కుర్రవాడు.

అత్త: "రోజూ మహిళాసంఘం, ఆ సంఘం, యీ సంఘం అంటూ మధ్యాహ్నం వెళ్ళేదానివి, ఈరోజు సాయంకాలం బయలుదేరావు ఇఁక అర్ధరాత్రి కూడా బయలుదేరుతావన్న మాటే. అంతేగా? ఆడదాని కింత స్వతంత్రమిస్తే ఆటవిడుపుగాక మరేమౌతుందని....? లోకులేమనుకుంటారే? నీకూ, వాడికీ సిగ్గన్నమాట లేకపోయె మరి.... కాని ..."

అహల్య :" అత్తయ్యా! అలాఅనకు నన్ను . ఈ రోజు ముఖ్యమైన పని వుంది. వెళ్ళక తప్పదు. దబ్బున వచ్చేస్తా...."

అత్తయ్య : "చాల చక్కగా వుందే యీ నాటకం.... ఈ కరువుకాటకాల్లో పనిపాట్లు వదిలేసి నిశ్చింతగా జైలులో కూచున్నాడు కొడుకు. కోడలేమో ఊరి వాళ్ళ నుద్ధరిస్తానంటూ ఊరేగుతుంది రోజూ...."

అర్ధోక్తిలో అడ్డువచ్చింది "అత్తయ్యా ఏం మాటలివి?... "

"ఇఁక ఈ సంసారాన్ని మెడకు కట్టుకొని ఏడ్వాలిసింది యీ ముసలి ముండేకదూ! అబ్బ! ఎవరిక్కావాలి ఈ వెధవ సంసారం!" అంటూ అత్త చేతనున్న కూరల బుట్టను క్రిందపడ వేసింది.

అహల్య కోపాన్ని శాంతించు ...న్నది "అత్తయ్యా! దిక్కులేనివాళ్లు! ...పం! వాళ్ళ నాయకులేమో జెయిల్లో ...న్నారు. వాళ్ళ కుటుంబాలు పనిపాట్లు ...క వస్తుపడుతున్నారు. నా చేతనైనంత ...దుకోవద్దూ ." "అవునే నీకుటుంబం ...గాలిపోతుంటే ఆదుకొనేవాళ్ళేమోలేరు, ...ని నీవుమాత్రం ఊరివాళ్ళ కుటుం...ల్ని ఉద్ధరించటాని కెళ్లాలిగదూ ...ప్పు దగ్గరనుంచి సమస్తమూ నాల్గింత ...చ్చి కొనాల్సి వచ్చే ఉన్నకాస్తసొమ్మూ ...గలెట్టాశాం, అప్పుల పాలయి ...తున్నాం. "నీవా" అని పలుకరించే ...ళ్ళేమో లేరు. కాని నీవుమాత్రం ...రివాళ్ళ నుద్ధరించటానికి..." అత్తయ్యా! మనకు కాస్తో కూస్తో తిన...నికి ఉంది. కొంత భూమి పుట్రా ...న్నాయి, ఇంకా కొంత నగలున్నాయి ...మ్ముకోటానికి. పాపం! వాళ్ళు ఇంటి ...పాదీ ప్రొద్దస్తమానం కూలినాలి ...సుకొన్న నాడే అర్ధకడుపు అన్నానికి ...చుకోలేదే ఇప్పుడు వాళ్ళవస్థ ఏం ...ప్పను? 'జీతం కరువుబత్తెం ఎక్కువ ...య్యండి అన్నందుకు వందల మందిని ...నినుండి తోసేశాడు మరొక ప్రక్క ...ంగవ్యాపార్లు వాళ్ళ పొట్ట కొట్టుతు...న్నారు. వాళ్ళ నాయకుల్ని జైలులో ...దేశారు . అబ్బ " అత్త అడ్డు...చ్చింది "ఇక చాల్లే నీమాటలు ...ఏమ...న్నవూ! అహల్యా! ఈ రోజు, భూమి ...మ్ముతానంటావు.... రేపు ఇల్లు తగ...ట్టేస్తానంటావు నాకు మరొక కొడు...న్నాడు గదా! ముష్టిఎత్తుకొని జీవించా...నేనా . నీ ఇష్టం...." అహల్య చిరునవ్వు నవ్వింది. "అత్తయ్యా! అంత ఖర్మమేమి. నా మరదికి! నిక్షేపంలాగు రెండేళ్ళలో డాక్టరవుతాడు! మనలాంటి వాళ్ళనెంతమందినైనా పోషిస్తాడు.... కాని...." బూట్సు చప్పుడు—మాటలు అట్టె ఆగిపోయాయి "అమ్మా! ఏమే ఈ గోల! వదినా! మీ మాటలు వీధిలోకి విన్పిస్తున్నాయి" అంటూ లోనికి వచ్చాడు మరిది. ఇద్దరి ముఖాల్నీ చూచాడు

అత్త —"మీఅన్నయ్యచేసిన గోలే ఇది. "తాచెడ్డకోతి వనమెల్లచెరిచింది" అన్నట్టే చేశాడురా మీ అన్నయ్య! ఇదిగో! చూడు! ఊరివాళ్ళ నుద్ధరిస్తానంటూ మీవదినే...." తల్లివి చురచుర చూచాడు కొడుకు. "అబ్బాయి! నీవు ఊరుకోనాన్నా, మామాటకుఅడ్డురాకు. అత్తయ్యా! 'పతి పతితుడైనాసరే, పతి అడుగులజాడలో, మెలిగే సతియే సహధర్మచారిణి" అనిపెద్దలుమీరే కదూ బోధించేది, అందులో నాపతి పతితుడు గాదు, ప్రజాసేవకుడు! దేశభక్తుడు! అలాంటి భర్తను అనుసరించాలంటారా లేదా? మీరే చెప్పండి . " అహల్యను పూర్తిగా మాటలాడనివ్వలేదు అత్త.. "అహల్యా! ఎన్ని ఇచ్చకాలు నేర్చావే నచ్చచెప్పటానికి. పెద్ద చదువులువద్దురా అన్నయ్యా అని ఎంత బ్రతిమలాడాను. ఏంలాభం? సీతంద్రికి సీభర్తకూడా, తోడు....

మరది.—అమ్మా! ఇంక చాల్లేవే నీగోల. అలాంటి అన్నయ్యనూ, వదినెనూ, ఏమనకు! పాపంచుట్టుకొంటుంది. వాళ్ళేదో దేశసేవ చేసుకొంటున్నారు!

వాళ్ళదారిని వాళ్ళనిపోనివ్వు! నీ పూజా పునస్కారాలకు అడ్డం వచ్చారటే వాళ్ళు"

"ఒరే! గోపాల్! నువ్వూ వాళ్ళలోని వాడవేకదూ ఎందుకొచ్చిందీ గొడవ! ఈపాడుసంసారాన్ని... (అర్ధోక్తిలోఆపి) "ఒరే రారా 'చిట్టిబాబూ! కాళ్ళుకడుక్కో! కొస్త మిరాయి తిందువుగాని" అని మనుమని చేయిపట్టుకో బోయింది. "ఊహూ! నన్నుముట్టుకోకే బామ్మా. నాన్ననూ, అమ్మనూ తిట్టావుగదూ" అని అంటూ భామ్మ చేతిని తోసేస్తూ తల్లి చేతిని మరింత గట్టిగ పట్టు కున్నాడు బామ్మ నిర్ఘాంత పోయింది.

"ఒరే బాబూ! నేలేనిదే మీనాన్న పక్కడనుంచి ఊడిపడ్డాడురా! వాడేమో మీనాన్నా, నేను మాత్రం పరాయిదాన్ని కదూ"....కళ్ళుతుడుచుకుంది. అహల్య తన కొడుకు చేతిని తోసేసింది. "ఒరే! చిట్టిబాబూ బామ్మనేమన్నావూ. పో! నన్ను ముట్టుకోకు" అంది. తల్లినీ, బామ్మనూ చూస్తూ ఒక్క క్షణం అట్టే విలబడిపోయాడు. మరుక్షణమే చటుక్కున గంతువేసి బామ్మను గట్టిగ కౌగి లించుకున్నాడు. బ్బామ్మ కంటినీటిబొట్టు మనుమని వెంట్రుకలమీద పడింది. ఎత్తుకుని ముద్దెట్టుకొంది...."అబ్బాయీ నీవెప్పుడొస్తావు" అని అడిగింది అహల్య. "నీవు వెళ్ళు వదినా ! నాపని చేసుకొనివస్తా". "ఆలస్యమయింది. దబ్బున వెళ్ళు....ఒరే బాబూ! ఈరోజు నీవు గోలచేయకపోతే రేపు ఎగ్జిబిషన్‌కు ...ఏం....బామ్మకు చెప్పకురా, ఏం" "అమ్మా! నాకు కాఫీ యివ్వు" అంటూ తల్లిని, కుర్రవాణ్ణి లోనికితీసుక వెళ్లాడు గోపాల్. * * *

వీధి అంత విశాలంగా లేదు కాని, అంత ఇరుకయినది కాదు. వీధి కిరుప్రక్కలాకొట్లే. రెండుచివరలా జనులు కిటకిట లాడుతున్నారు. వీధిలోమాత్రం అంత క్రిక్కిరిసి లేరు. అన్ని కొట్లూ మూసి వున్నాయి. కొన్ని పెద్దవి, సరుకులను నిలవ పెట్టడానికీ, క్రయ విక్రయాలకు పనికి వచ్చేవి. మరి కొన్ని చిన్నవి, సైకిల్సు తదితర సామాన్లు రిపేర్ చేయటానికి ఉపయోగ పడేవి. వీధి కిరుప్రక్కలా తలుపుల మీది నంబర్లను పరకిస్తూ అహల్య నెమ్మదిగా నడవ సాగింది. ఆదిత్యుడు అస్తమాద్రి వైపుకు అడుగుపై అడుగు వేస్తూ జారి పోతున్నాడు. రెండు వైపులా మురికి కాలువలు, చెత్త చెదారం దుర్గంధమయం. కుండలు, చట్లు, చింపిరిచాపలు, మురికి బట్టలు, ఆకాలువవద్దే వండుకుంటున్నారు కొందరుస్త్రీలు. మొగవాళ్లు పేకాట, చదరంగం ఆడు కుంటున్నారు. పిల్లలు కొందరు పేలు చూసుకొంటూ, మరికొందరు ఆడుకొంటున్నారు కొన్ని కొట్లకు వసారా లున్నాయి సాధారణంగా పెద్దపెద్ద వసారాలు కటకటాలు బిగించి తాళంవేసివున్నాయి. కొన్నిటికి అరుగులు మాత్రమే వున్నాయి. (పైకప్పులేని వన్నమాట.) ఈ అరుగుల మీద కొన్ని చిన్న వ సా రా ల్లోనూ అనేక కాపురా లున్నాయి. అందులో ఒకచిన్న వసారాగుమ్మంవద్దఏడెనిమిది ఏళ్ళపిల్లలిద్దరు ఏమో మాట్లాడు కొంటు న్నారు, వాళ్ళ మాటలుఅహల్యను ఆక

ర్షించాయి. ఒక్క ప్రక్కగా నిలబడి వినింది "లచ్చీ! మాఇంటికి రావే. ఆడుకొందాం. ఈరోజు మాఇల్లు ఎంతపెద్దదను కొన్నావు? ప్రొద్దున్నుండి ఎంత మంది ఆడుకొంటున్నాం ...దా...." "అమ్మా! ఎంకింటి కెళ్తానే" ఇద్దరూ భుజాలమీద చేతులేసుకొని ఆహ్లాదంగా వెళ్ళిపోయారు. "చింపిరితలలు చినుగు బట్టలు. చిక్కిన దేహాలు! పాపం!.... "ఈరోజు మా ఇల్లెంత పెద్ద దను కొన్నావు" అహల్య కేమీ బోధపడ లేదు వాళ్ళ వెంటనే నడవ సాగింది కొంతదూరంలో ఒక పెద్ద వసారావద్ద ఆగారు ఆ పిల్లలు. కొట్టు మాత్రమే తాళం వేసివుంది. వసారాలోని ఒక వైపున కాపురం. మరొక చివర అనేక మంది పిల్లలు ఆడుకొంటూ పాడు కొంటున్నారు "ఈరోజు ఆదివారం. కలవన్నమాట. అందుచేతనే పాపం! వాళ్ల ఇల్లు పెద్దదయిందీ ...రేపు చిన్నదీ... అహల్య కళ్లనుండి రెండు అశ్రువులు రాలాయి. ఈ దౌర్భాగ్య దృశ్యాన్నీ, ఈ నాటి కింకనూ సర్వసౌకర్యాలతో కూడు కొన్న తనకుటుంబాన్నీ పోల్చుకొనింది. "నీ కుటుంబం కూలిపోతుంటే ......" అన్న అత్తమాటలు గుర్తుకు తెచ్చు కొంటూ వీధి చివరిదాక వెళ్ళింది. చిట్ట చివరన ఒక దేవాలయం కళ్ళబడింది. గర్భగుడిలో. ఆలయమంతా సహస్ర దీపాలు, పచ్చపచ్చని తోరణాలు, గంధ పుష్ప ఫలాదులు, ఘణఘణ గంటలు, ఆహా! ఏమి వైభవం!....ఆలయావర ణంలో, ధ్వజస్థంభంవద్దనూ "రామా! శ్రీరామా! గుణాభిరామా........దుష్ట శిక్షణ ...శిష్టపరిపాలకా!........మమ్మ రక్షించు తండ్రీ.. " భక్తులు సాగిలపడి నమస్కరిస్తున్నారు. వీధిలో అటు విటు వెళ్లతుంటే వర్తకులు మున్నగువారు, గుడిగుమ్మంవద్ద నిలిచేవారు "సర్వాపరాధాల్ని క్షమించి రక్షించు తండ్రీ ; ...." అంటూ చెప్పులు విడి చి చెంపలు వాయించుకోనేవాళ్ళు కొందరు. మరికొందరు నోటిలోనే ఏమేమో అను కొంటూ మొక్కేవాళ్ళు "వీళ్ళకువ్యాపా రమే వుందో .... లేక .... వ్యాజ్యమే ఉందో కోర్టులో-ఎవరికి తెలుస్తుంది.

"ఆహా! ఎంత మహానుభావుడు భక్తశివరాం! సర్వస్వం దేవుని కర్పించి వేశాడు" అనుకొంటూ, పోతున్నారు కొందరు. "తండ్రీ! ధర్మంచెయ్యండి. కళ్ళులేని కబోదిని"...."బాబూ కాళ్ళు లేవు కానీపడేయండి". "ఆకలి! అకలి" . "ఛీ ఎక్కడా ఈ వెధవమూకే...." వీళ్ళనందర్నీ . ? ముఖ ద్వారంమీద శివరాం పేరు పెద్దపెద్ద అక్షరాలతో మెరసి పోతూంది అహల్య చుట్టూ పరికిస్తూ మరల దేవాలయంలోకి దృష్టిని మరలించింది. "అబ్బ! బయటెంత దారుణ దారిద్ర్యం లోపల ఎంత వైభోగం!" నిట్టూర్పు విడుస్తూ వచ్చిన దారే నడవ సాగింది.

11 నంబరు కొట్టు! కొట్టుప్రక్కనే మెట్లగది! గుమ్మంలో లక్ష్మమ్మ వాడిన వంకాయల్నీ, క్యాబేజీఆకుల్నీ తరుగుతూ వుంది. "అమ్మా వాడి వరుగైన వంకా యల్ని ఎవరిచ్చారమ్మా నీకు" అని అడిగింది అహల్య. పరధ్యానంతో కూరల్ని తరుగుతున్న స్త్రీ రిచ్చపడి

తలఎత్తిచూచిందిఅహల్యను. "వాడనీ, కుళ్ళనీ డబ్బిచ్చి కొనాల్సిందే. ఊరికే ఎవరిస్తారమ్మా. అల్లదిగో ఆదివరనే మార్కెట్టు! వాడిపోయిన వాటిని పారేసుకోరు; చౌకగ అమ్ముకుంటారు. మాలాంటివాళ్ళు కొనుక్కొంటాము. ఒక అణా ఇచ్చి కొన్నా ఈ కూరల్ని" అంది. దువ్విన జుట్టు. నొసట్లోని బొట్టు చినిగినా శుభ్రమైన బట్ట. ముచ్చటైన మాటలు. కాలువలవద్ద వండుకొంటున్న స్త్రీలకు ఈవిడకు ఎంత తేడా! . ఇంతలో షుమారు 16 ఏళ్ళ కుర్రవాడు పరుగెత్తుకు వచ్చాడు. దాపునే ఉన్న చేటలో బియ్యాన్ని కుమ్మరిస్తూ "అర్ధశేరే ఇచ్చారే రేషన్" అన్నాడు. "ఇంకా నయంరా. అసలే లేదనకుండ అర్ధశేరైన ఇచ్చారు! అంతకన్న కొనడానికిమాత్రం డబ్బు .... అహల్య మరింత దగ్గరకు వచ్చింది. "వీరయ్యా!" తలెత్తిచూశాడు "నమస్కారమండీ! .. అమ్మా! అహల్యాదేవిగారిని నిలబెట్టి..." చటుక్కున లేచింది లక్షమ్మ. "అయ్యో తల్లీ! క్షమించండి. మిమ్మల్నెరక్క...." "లక్ష్మమ్మా! విచారపడకు. నన్నెపుడూ చూడలేదుకూడాను. అందులో నీవు దుఃఖంలో ......" అర్ధోక్తిలో ఆపింది అహల్య "ఔనండీ! యమభటుల్లాగ ప్రొద్దున్నే ఆయన్ని పట్టుకుపోయారండీ. ....." మాటాడలేకపోయింది. కళ్ళవెంబడి నీరు కారిపోతోంది. "అవునుమరి! పదిరోజులనాడు పొట్టగొట్టే దొంగల్ని పట్టుకొన్నాడు రామయ్యకూడాను. దొంగల్నేమో విచ్చలవిడిగా విడిచేశారు. దొంగల్ని పట్టుకున్నవాళ్ళని బంధించివేస్తున్నారు. ఈ అమానుషత్వం ఎంతకాలముంటుంది ?...." ఇంతలో మెట్లగదినుంచి పిల్లఏడ్చే శబ్దం వినవచ్చింది......... "వీరయ్యా! నీ చెల్లిగదూ ఏడ్చేది...." అంటూ అహల్య గదిలోకి వెళ్ళింది. మెట్లవెనక భాగంలో మూట ముల్లెలు, వంట పాత్రలు—అసలు రామయ్య సంసారమంతా అక్కడనే ఇమిడిఉంది. ఏడెనిమిదేళ్ళ అమ్మాయి ఏడుస్తూ అక్కడనే పడుకొనివుంది. అహల్య పిల్ల ఒళ్ళు ముట్టిచూచింది. దగ్గరకూర్చొని పిల్ల ముఖాన్ని, తలనూ, తడువుతూ కళ్ళు తుడుచుకొన్నది అహల్య అనురాగాన్ని ఆదరణల్ని వీక్షిస్తున్న లక్ష్మమ్మ అట్టే చతికిలబడి భోరున ఏడ్చింది. పిల్ల భయపడి లేచి అహల్యను చూచింది. పరుగెత్తి తల్లిఒళ్లో తలబెట్టి ఏడ్వసాగింది "అమ్మా! ఎందుకే ఏడుస్తావు ఊరుకో నేనులేనూ ..." అనిమందలించాడువీరయ్య అహల్యకళ్ళుమెరిశాయి. "లక్ష్మమ్మా! ఏడవకు ఊరుకో నీకీలాంటి కొడుకున్నాడు. మేమున్నాం; రామయ్య జెయిలులో ఎంతోకాలం ఉండడు. ఉండనివ్వం కూడాను; పిల్లలను ఓదార్చు" అంటూఊరడించింది అహల్య.

అహల్య :—వీరయ్యా! చెల్లి కెంతకాలంగా జ్వరం తగులుతూంది? ఆస్పత్రికి తీసికెళ్లారా?

వీరయ్య :—నాలుగురోజులుగానండీ? నాన్నే తీసికెళ్ళారు నిన్న. కాని, ఆ మందులు పట్టి నీళ్ళైనటండీ!

అహల్య :—అన్నిటికీ వచ్చినట్లై

మందులకీ వచ్చింది కరువు। మన డాక్టర్ వద్దకు తీసికెళ్ళు, మంచిమందు లిస్తారు. ఏం....ఆలస్యం చేయకు మరి;

వీరయ్య: నాన్న అరెస్టు అయ్యాడని ప్రొద్దున్నుండి ఒకే ఏడ్పుండి అంచేత జ్వరం ఎక్కువయింది. చెల్లి అంటే నాన్నకు మహాగారాబం...."

అహల్య:—లక్ష్మమ్మా। మీరీవీధి కెప్పుడు వచ్చారు కాపురం?

లక్ష్మమ్మ:—పదిహేను రోజులయ్యాయండి. ఫ్యాక్టరీనుండి తరిమి మూడు నెలలు అయ్యాయి కదూ। రెండునెలలగా అద్దె ఇవ్వలేక పోయాం. ఇంటి సొంతగాడు మా చెంబు తప్పేలాళ్ళి లాక్కొని . పిల్లా జల్లా తో తరిమి వేశాడు. ఈకాస్తచోటికి 3రూ అద్దె. ఈకొట్టు అబ్బాయి నౌకరీ చేసే వాళ్ళది. అల్లదిగో సత్యం కాపురం ఆ వసారాలో....ఈకాస్త చోటూ దొరకక ఎంత కష్టపడ్డాం, వాళ్ళ ఇంటిపంచనా, వీళ్ళింటి పంచనా పదిరోజులు గడిపాము. మాకేకాదు తల్లీ ఈఅగచాట్లు పనిపోయిన వాళ్ళందరికీకూడాను.

" ..." ఎవరో వస్తున్న చప్పుడు. "లక్ష్మమ్మ! "...."ఓ అహల్యాదేవి గారా? వచ్చారా!...." "అ! వచ్చాను సత్యం! దబ్బునరా" అన్నది అహల్య. 'నమస్కారమండీ!' అంటూ లోనికి వచ్చాడుసత్యం. మరినలుగురుకూడా వచ్చారు. వీరయ్యచటుక్కునలేచిఎక్కడికో వెళ్ళిపోయాడు. కాని ఒకటి రెండు నిమిషాల్లో మరి కొందర్ని వెంటబెట్టుకొని వచ్చాడు. లక్ష్మమ్మ గది గుమ్మంలో కూర్చునివుంది. అందరూ ఏమేమో మాట్లాడు కొంటున్నారు. ....చటుక్కున అందరూ లేచారు. బయటికి వెళ్ళిపోయారు. అహల్య తిరుగుమీదికి వచ్చినిలబడింది పూర్తిగాచీకటిపడింది. విద్యుద్దీపాలు వెలుగుతున్నాయి. కాని అంత ప్రకాశమైనవి కావు. జనులు కొందరు నెమ్మదిగా దేవాలయంవైపుకు నడుస్తున్నారు. మరి కొందరు అక్కడక్కడా గుంపులు గుంపులుగా నిలుచుని మాట్లాడుకొంటున్నారు. వీరిలో అనేకులు కార్మికసంఘాలవాళ్ళూ, విద్యార్థులూఉన్నారని గుర్తించింది అహల్య. "వీళ్ళవైఖరిలో ఎక్కడా అలజడిగాని అయోమయంకాని కనబడటంలేదు...." అనుకుంటూ ఆలోచిస్తూంది అహల్య లక్ష్మమ్మ ఏమో చెప్పబోయింది కాని మాట్లాడవద్దని సౌంజ్ఞచేసింది. మరింత అరుగుచివరకు వచ్చినిలచింది. ప్రక్కనే కొందరు జనులు మాట్లాడు కొంటున్నారు.

ఒకరు .—ఎంతకాలమని ఓర్చుకొంటాం ఈ అన్యాయాల్ని?

మరొకరు:—ప్రభుత్వం పరాయిదైతే మాత్రం ప్రజలు పరవాళ్లా. చూడు.... అని దేవాలయం వైపుకు దృష్టిని మళ్ళించాడు.

ఇంకొకడు: ఒరే! కొండయ్యా! నీకు నిజంగా మతిపోయిందిరా! పరప్రభుత్వమంటావేమిరా!...ఈనాడు అధికారంలో వుండేది మనవాళ్ళు కాదట్రా? ప్రజలదిరాప్రభుత్వం....

2 వ వాడు:—ప్రజలది కాబట్టే ప్రజాసేవకుల్ని బంధించింది కదూ....

4 వ వాడు:—అర్థంలేని చదువు వ్యర్థ

మన్నట్టుందిరా నీవాలకం! ఇంతకాలం సంఘంలో వున్నావు! ఇక్కడికి తెల వారింది నీతెలివి తేటలు....

5వ వాడు:—రాత్రి అంతా రామాయణంవిని "సీతకురాము దేమవుతాడు" అని అడిగాడుట నీలాంటి మూఢ శిఖామణి"

2వ వాడు:—కాలేజిలో చదువుకొంటున్నావని మురిసి పోకు...

4వ వాడు:—ఈలాంటి చీవాట్లవల్ల కాస్తవున్న మతి కూడ పోతుందిరా! పెద్దన్నా! కొండయ్యా! ఈలా చూడు! ఈనాడు అధికారంలో వుండేది మన వాళ్లే! అంటే ప్రజా ప్రతినిధులేరా. కాని....ఇంకనూ వాళ్ళల్లో భూత భేతాళులు శాకినీఢాకినీ పిశాచాలు పీఠం వేసుకొని కూర్చున్నాయి. ప్రజల్ని పీల్చి పిప్పి చేస్తున్నమాట నిజమే. అయితే అన్నిటికీ అంత్యదశ అంటూఒకటివుంది కదూ. అలాగే వీటికీ వుందిరా, ఎంతో దూరంలో లేదు కూడాను....

జనులు అసంఖ్యాకంగా పోగవుతున్నారు. వీధి జనులతో నిండిపోతూ వుంది. అందరి గమ్యస్థానం దేవాలయం ప్రక్కనే. అహల్య దృష్టికూడా దేవాలయం వైపే .. .... భూతంలాగు నల్లని లారీ నిలుచునివుంది. జనులు చుట్టుముట్టి వున్నారు. హఠాత్తుగా అరుపులు బొబ్బలు బయలుదేరాయి. గడగడమని లారీ కదలే చప్పుడు. "పట్టండి లారీని....పట్టండి దొంగల్ని! ....మన పొట్టగొట్టి .... అబ్బ! ఎన్ని బస్తాలు రా ధాన్యం! .. ఊఁ అపండి.... చుట్టుముట్టి....ఎదుటివైపునుండి ప్రజా సమూహం ప్రవాహంలాగు తరలి వస్తూంది. దారి కడ్డంగా రాళ్ళు రప్పలూ పేర్చుతున్నారు. 'బ్రతుకు జీవుడా' అని ప్రజల్నుండి తప్పించుకోటానికి ప్రయత్నిస్తూంది దొంగలారి. "పట్టండి! పట్టండి" అని కేకలువేస్తూ, లారీ కిరు ప్రక్కలా. పోలీసులు జనులను లాఠీలలో కొట్టసాగారు జనులు ఒక్కక్షణం చెల్లాచెదరై పోయారు. మరుక్షణంలో వందలు వేలుగా మళ్ళీ లారీని చుట్టు ముట్టారు. హఠాత్తుగా లారీ చక్రాలకు పక్షవాతం తగిలింది. అవి ఏడుస్తూ భూమిలో దిగబడి పోయాయి డ్రైవర్ కదల లేదు. ఇంతలో ఒక పోలీసు ఎవరినుంచో తప్పించుకొంటూ బలంగా కొట్టి పారిపోయాడు "అయ్యో అమ్మా" అన్న కేక చెట్టులాగు క్రిందపడి పోయాడు. "హత్య! హత్య!" అన్న అరుపులు. అరుగునుంచి దూకింది అహల్య. కేకలు వస్తున్న దిక్కుకు పరుగెత్తింది. తటాలున అట్టే ఆగిపోయింది కళ్ళు తిరిగాయి. ముఖమంతా రక్తం బట్టలన్నీ రక్తం. ఒకే రక్త ప్రవాహం! మరుక్షణంలో తేరుకొని క్రింద కూర్చున్నది. మెల్లగ తలను తొడమీద పెట్టుకొంది. క్రాపు వెంట్రుకల్లోనుంచి రక్తం ధారగా కారిపోతూంది. అహల్య కళ్ళ నుండి కంటనీరు కారి కారి పోతూంది. నీళ్ళు నీళ్ళు అని కేకలు. నీళ్ళతో కంటి నీళ్ళతో ముఖాన్ని గాయాన్ని తుడుస్తూంది. ఎవరో దీపంతెచ్చారు. ముఖం వద్ద పెట్టిచూచారు. "అయ్యో నా వీరయ్యా" అంటూ చతికల పడింది. లక్ష్మమ్మ. దీపం క్రిందపడి భగ్గునమండి

పోయింది. ఎవరో మంటను చల్లార్చారు. "అహల్యాగారూ కుఱ్ఱవాణ్ని చూడనివ్వండి" అహల్య తలెత్తి చూచింది "అబ్బ! వచ్చారూ? అన్నయ్యా" అంటూ తలను క్రిందపెట్టి తొలగి నిలబడింది. డాక్టరు పరీక్షించి గాయానికి కట్టు గట్టాడు. ఇంజక్షను ఇచ్చాడు. పొట్టమీదకూడా కొట్టారు. కాని అంత బలమైనదెబ్బ తగలలేదు. "లక్షమ్మా భయపడకు తల్లీ. నీకొడుకు బ్రతికి బల్లెంలాగుంటాడు ఈతిండిదొంగలకు" అని అంటుండగానే 'మన వీరయ్యకుజై' "రామయ్యకుజై" జయ జయ శబ్దాలు మిన్నుముట్టుచున్నాయి డాక్టరూ, మరిద్దరూ వీరయ్యను కదిలించకుండా కారువద్దకు తీసుకవచ్చారు "చెల్లీ! అహల్యగారూ, లక్షమ్మ! అబ్బాయిని పట్టుక కూర్చొండి. ఆస్పత్రికి తీసికెళ్ళుతాం.... ఏం! వీరయ్యా" అని డాక్టర్ టార్చిలైటును వాని ముఖంమీద వేశాడు. వీరయ్య కళ్ళు తెరిచాడు "లారీ పట్టుబడిందా ?....దొంగలు దొరికారా" అని ఆదుర్దాగా అడిగాడు. "ఆ....దొరికారు. పోలీసు బపరారి అయ్యారు. .ధాన్యాన్ని ప్రజలకు పంచిపెట్టుతున్నారు గూడాను వీరయ్యా".

వీరయ్య కళ్ళల్లో విజయానందం తొణికిసలాడి పోయింది.

"నీకు తగిన పేరే పెట్టారు, వీరయ్యా!" అని అహల్య వాని నొసటిమీద మెల్లగ తడిమింది. లక్షమ్మ కళ్ళనుండి ఆనందాశ్రువుల్లా రాలాయి. కారు కదిలింది. ప్రజల్లోనుంచి రకరకాల గొంతులు వినిపిస్తున్నాయి ఎవరురా ఆ దొంగ?...." "మన పొట్టగొట్టి.... పోగుచేస్తున్నాదే ధనాన్ని వాడేరా! శివరాం...."ఆ! ఏమీ ఈ దేవాలయాన్ని కట్టించిన శివరామేనా?". "అహా! వాడే! ఆ మహానుభావుడే — ఫ్యాక్టరీనికూడా కట్టించాడు...." ... "అబ్బ మేకవన్నె పులిరా! దేముడు లేడూ"...... "ఆం ఉన్నాడు నిక్షేపంలాగు, ప్రక్కనే.... అసలు ఈ ధాన్యాన్ని దాచింది దేముడి గుడిపక్క గదిలో కాదుట్రా ." "శివరాం తెలివితేటలకు సాటిలేరురా ఎవరూ . ప్రజలమధ్య మునిమాపునే కళ్ళల్లో మట్టిగొట్టి... ఆహా! ఏమి చాతుర్యం!" "వాని చాతుర్యం బుగ్గయిపోయింది చివరకు. ". "వాని పాపంపండింది."

ఎదుటివైపునుండి వచ్చిన పోలీసు సిబ్బంది ప్రజా ప్రవాహాన్ని చూస్తూ అలాగే స్తంభించి పోయింది.

"గిల్టు అక్షరాలలో "శివరాం" పేరు తళ తళమని మెరసిపోతూవుంది

కాళ్ళు విరిగి నేలలో కూరుక పోయిన లారీదిగాలుపడి చూస్తూవుంది

వీర్యయ్యకూ జై! రామయ్యకూ జై స్వతంత్ర భారతికి జై!

ప్రజాహృదయాన్ని ఆకాశం ప్రతిధ్వనిస్తున్నది.

★